

УДК 378.017.924

Яремчук С.В.

**ФІЛОСОФСЬКО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ
ЗАЛЕЖНОСТІ ТОЛЕРАНТНОСТІ ВІД САМООЦІНКИ
МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА**

Постановка проблеми. Євроінтеграційні процеси, які відбуваються в Україні в усіх галузевих напрямках, у тому числі й в освіті, акцентують

увагу на моральних вимірах людського спілкування, зокрема на толерантності.

Насамперед це стосується вищої школи, особливо майбутніх педагогів, бо хто як не вони покликані виховувати на засадах моральних і національних цінностей, відкритості й діалогічності нове покоління, покоління високої демократично-етнічної, -національної, -релігійної, -політичної культури.

В основі демократичного спілкування лежить вміння співіснувати один з одним, миритися з неминучими розбіжностями поглядів, орієнтацій, стилів життя, виявляти терпіння й терпимість, хоч би як важко це було в тих чи інших конкретних ситуаціях.

Аналіз останніх джерел і публікацій. Слід зазначити, що термін толерантність походить від латинського дієслова *tolero* – «несу», «витримую», терплю». Отже, бути толерантним означає насамперед бути терплячим до іншого, сприймати його таким, яким він є, визнавати за ним право жити, мислити, діяти по-своєму.

Згідно з визначенням у Декларації принципів толерантності (підписана 16 листопада 1995 р. в Парижі 185 державами – членами ЮНЕСКО), толерантність – «це повага, прийняття та правильне розуміння розмаїття культур нашого світу, наших форм самовираження та засобів вираження людської індивідуальності».

Проте розуміння толерантності є неоднозначним, воно залежить від історичного досвіду народів. Наприклад, в англійській мові відповідно до Оксфордського словника толерантність тлумачиться як готовність і здатність без протесту сприймати особистість чи річ. У французькій мові – означає поважне ставлення до свободи іншого, його образу мислення, поведінки, політичних і релігійних поглядів. В арабській мові – це

прощення, поблажливість, співчуття, терпимість, вибачливість, прихильність до інших.

У персидській мові термін толерантність означає терпимість, готовність до примирення. У китайській – дозволяти, допускати, виявляти великодушність стосовно інших. В українській мові, як і в російській, існують два слова з подібним значенням – толерантність та терпимість.

Здебільшого термін «толерантність» використовується в медицині та в гуманітарних науках і означає «відсутність чи послаблення реагування на який-небудь несприятливий чинник внаслідок зниження чуттєвості до його дії» та «повна чи часткова відсутність імунологічної реактивності організму».

У Новітньому словнику іноземних слів та висловів толерантність визначається як терпимість до чужої думки, вірувань, ідей та поведінки». У Філософському енциклопедичному словнику [3] толерантність характеризується як «терпимість до різного роду поглядів» і є «ознакою впевненості в собі та усвідомлення надійності власних позицій, ознакою відкритої для всіх ідейної течії, що не боїться порівняння з іншою точкою зору та не уникає духовної конкуренції». У філософському тлумаченні толерантності таке пояснення свідчить про активну позицію особистості в таких процесах:

- пізнання і прийняття свого «Я» (позицій, поглядів, світоглядів) та позиції іншого (гностичний рівень);
- визначення тактики поведінки та діалогу з іншими (конструктивний рівень);

- взаємодія з іншими при абсолютній автоматизації (бути з іншими та зберігати своє «Я» (діяльнісний рівень);

- аналіз результатів взаємодії (аналітико-результативний рівень).

Отже, поняття толерантність хоч і ототожнюється більшістю джерел з терпимістю, має дієвішу спрямованість.

Толерантність – це не пасивне, штучне підкорення думки, поглядам та діям інших; не покірنا терпимість, а активна моральна позиція та психологічна готовність до неї заради розуміння між різними людьми, соціальними групами, етносами, заради позитивної взаємодії людей різного культурного, релігійного або соціального середовища.

У філософсько-психологічній літературі толерантність розглядається насамперед як повага та визнання рівності, відмова від домінування та насильства, визнання багатомірності людської культури, норм, вірувань та відмова від зведення цього різноманіття до одноманітності чи до переваги якоїсь однієї точки зору.

Толерантність у європейській свідомості Нового часу – це «чеснота ... непримиренних людей» [2]. Тобто толерантність пов'язується з вимушеною реакцією на нескінченні етнічні, релігійні і політичні конфлікти, що і за доби Дж.Локка (автор славнозвісних «Листів про толерантність» (1688)).

Цікаве в цьому відношенні визначення подає, зокрема, М.Кренстон в «Енциклопедії філософії» під редакцією П.Едвардса: толерантність тут розглядається як «чин терплячої стриманості в присутності чогось, що не полюбляється або не схвалюється ... Вона передбачає існування того, що вважається неприйнятним або злим». Тож у «її значення вбудовано елемент осуду. Ми не толеруємо, коли

ми радіємо або коли щось взагалі викликає приязнь чи схвалюється нами ... Толерувати – значить спершу засудити, а потім миритися ... з тим, що засуджується» [4].

Цілком очевидно, що толерантність, при всьому її соціальному значенні, ще явно не те, чого б ми бажали для себе і своїх ближніх. Людині потрібно, щоб їй не лише з необхідності дозволяли бути самим собою, але й визнавали її гідність, цінували її самобутні вияви, симпатизували їй, захоплювались нею.

Виходячи з концепції Дж. Локка, не менш важливою і симпатичною рисою толерантності, що вказує на особливість її морального статусу, є те, що її запровадження з однаковим успіхом може зумовлювати як взаємне зближення людей, соціальних і культурних груп, відповідних ціннісних систем тощо, тобто спілкування в розумінні утворення певної спільноти, – так і їх взаємне дистанціювання, розведення в різні боки, різні площини і виміри сукупного людського буття.

Отже, толерантність в основі своїй передбачає наявність деяких етичних орієнтирів і цінностей, що втримують її в «силовому полі» справжньої людяності.

На жаль, у нашому сучасному суспільстві все більшої гостроти набирає проблема суперечностей, тому ідея практичного застосування толерантності є настільки актуальною.

З метою дослідження того, як студентська молодь розуміє поняття «толерантність» нами було опитано 100 студентів Мелітопольського державного педагогічного університету філологічного і економічного факультетів.

З цією метою студентам був запропонований запитальник з 20 протилежними судженнями.

Аналіз отриманих результатів показав, що:

41% - виявляють терпимість та поступливість, спокійне ставлення до різних проявів інших людей;

28% - сприймають інших людей такими, якими вони є, без прагнення змінити їх, їхні думки тощо;

12% - поважають інших людей, співпрацюють з ними, виявляють культуру спілкування;

8% - виявляють співчуття, доброзичливість, лояльність, розуміння, вміння поставити себе на місце іншого;

6% - готові витримати несприятливі фактори впливу зовнішнього середовища;

5% - не знають, що таке толерантність.

Отже, студентська молодь виявляє досить високий рівень толерантності.

Нарешті, ми припустили, що між рівнем толерантності студента та рівнем його самооцінки існує пряма залежність. Для цього ми скористалися модифікованим варіантом методики самооцінки Дембо-Рубінштейна. Студентам було запропоновано оцінити за десятибальною шкалою такі якості: терпимість, доброта, доброзичливість, співчуття.

Порівняльний аналіз результатів дослідження підтвердив нашу гіпотезу. Тобто, за методом рангової кореляції Спірмена було встановлено, що кореляційний зв'язок між рівнем толерантності та рівнем самооцінки за параметром «терпимість» становить 0,78 з $p=0,01$, що є цілковитим підтвердженням нашої гіпотези: чим вища

самооцінка студента за параметром «терпимість» тим вищий рівень толерантності.

Подальші дослідження вбачаємо у вивченні залежності толерантності від неадекватної самооцінки та виявленні соціальних чинників впливу на формування толерантності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Малахов В.А. Етика: курс лекцій: навч. посіб. – 5-те вид. / В.А. Малахов. – К.: Лебідь, 2004. – 383 с.
2. Соловйов Е.Ю. Толерантність як новоевропейська універсалія // Демони миру та боги війни. Соціальні конфлікти посткомуністичної доби / Е.Ю. Соловйов. – К., 1997. – С. 99.
3. Философский энциклопедический словарь / гл. ред.: Л.Ф. Ильичев, П.Н. Федосеев, С.М. Ковалев, В.Г. Панов. – М.: Сов. Энциклопедия, 1983. – 840 с.
4. Cranston M. Toleration // The Encyclopedia of Philosophy / Paul Edwards Ed. Sn Chief. N.Y.; L., Vol. 7. P. 143.

АНОТАЦІЯ

Яремчук С.В. Стаття присвячена вивченню феномену толерантності в ключі філософсько-психологічних знань, розкривається суть цього поняття, дається аналіз результатів дослідження толерантності серед студентської молоді.

Ключові слова. Толерантність, самооцінка, кореляційний зв'язок.

АННОТАЦИЯ

Яремчук С.В. Стаття посвящена изучению феномена толерантности в ключе философско-психологических знаний, рассматривается суть этого понятия, дается анализ результатов исследования толерантности среди студенческой молодежи.

Ключевые слова. Толерантность, самооценка, корреляционная связь.

SUMMARY

Jaremchuk S. The article is dedicated to the study of the tolerance phenomenon in the aspect of philisophical and psychological knowledge. The essence of this notion is revealed. An analyses of the results of the study of tolerance among students is given.

Key words. Toleration, self-appraisal, correlation.